THE ISRAELITE PRESS
The only Jewish Newspaper in Western Canada.
דאָס אידישע וואָרט
Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA
Subscription: $6.00 per year
Established 1910 Phones: 55 409—52 213
Winnipeg — Manitoba

און די צאַרישע געזעצן פאַרבלייבן

אומזיסט האָבן מיר חושד געווען די פּוילישע רעגירונג, אַז זי וויל זיך אויספיינען פאַר לייטן, אָפּשאַפנדיק די פאַרבליבענע צאַרישע באַשריינונגען קעגן אידן. כאָטש זי קאָן באַשריינקען זייער גוט די אידישע רעכט אָן צו האָבן די באַשריינקונגען פאַרצייכנט אויף די געזעץ ביכער, וויל זי זיך אָבער פאַרט נאָך ניט צעשיידן מיט דער דאָזיקער טייערער ירושה פון צאַרזם.

שוין ניט איין מאָל האָט די פּוילישע רעגירונג צוגעזאָגט און פאַרמאָסן זיך אָפּצושאַפן די דאָזיקע איבערבלייבענישן פון׳ם צאַרזם. יעדן מאָל האָט זיך אָבער געמאַכט אַ שטיקל מניעה. און צום סוף איז דערפון גאָרנישט ניט געוואָרן.

אָט ערשט מיט אַ פּאָר וואָכן צוריק האָבן מיר מיט צופרידנהייט געמאָלדן, אַז צום סוף האָט דער ביל יאָ דורכגעוואָרפן. און דאָס איז אויך געטאָן גער ווארן אויף אַן איידעלן אופן: רעגירונגס מיטגלידער אין סענאַט האָבן חלילה ניט געשטימט קעגן דעם ביל. אָבער אויך ניט פאַר אים. די פראַגע איז אַזוי אַנטשיידן געוואָרן פון די אָפּאָזיציאָנעלע אַנטיסעמיטישע סענאַטאָרן.

עס קאָן ניט זיין קיין צווייפל, אַז די רעגירונג האָט אין דער שטיל מסכים געווען צו דער האַנדלונג פון אירע סענאַטאָרן. וואָלט זי באַמת גער וואָלט אַז דער ביל זאָל דורכגיין. וואָלט זי גצוואונגען אירע נאָכפאָלגער אין סענאַט צו שטימען פאַר׳ן ביל: די מלאכה פון צווינגען קאָן זי אויס־געצייכנט . . .

פאַרוואָס, זשע האָט די רעגירונג יאָ דורכגעפירט דעם ביל דורכ׳ן סיים? אַ דערקלערונג פאַר דעם געפינען מיר אין אַ דעפעש פון וואַרשע, דורך דעם בערלינער קאָרעספּאָנדענט. צום ניי־יאָרקער "פאַרווערטס".

לויט דעם קאָרעספּאָנדענט באַריכט. האָט פּוילן פאַרהאַנדלט פונקט דאַן מיט אויסלענדישע באַנקירן וועגן אַ הלוואה, און צוליב דעם האָט זי געמאַכט דעם שיינעם זשעסט דורכצופירן דעם דערמאָנטן ביל דורכ׳ן סיים. די הלוואה האָט זי שוין איצט אָבער געקראָגן, און דער סענאַט האָט שוין געקאָנט אַזוי צוריקציען דעם שיינעם זשעסט.

די הלוואה פראַנע איז אפשר אויך געווען די אורזאַך פון די גוטע הבטחות צו אידן מצד דער פּוילישער רעגירונג פאַר דער לעצטער צייט. די הבטחות זיינען געווען זייער ברייטהאַרציקע. און מען האָט אויף זיי ניט געקאַרגט. בעת אין דער פראַקטיק האָט די רעגירונג די גאַנצע צייט געהאַלטן אין איין אויסאַרבעטן נייע פּלענער, ווי אונטערצוגראָבן ביז׳ן גרונט די אידישע עקאָנאָמישע עקזיסטענץ.

און איצט, אויב די פּוילישע רעגירונג האָט שוין געקראָגן די געזוכטע הלוואה, קאָן מען דערוואַרטן, אַז מיט׳ן חלשות פון די הבטחות וועט מען זיך אויך ניט קוויטשן. — ביז זי וועט דאַרפן אַ נייע הלוואה און וועט קומען מיט נייע הבטחות . . .

די היינטיקע קאָנפערענץ

די קאָנפערענץ פאַררופן פון׳ם "פּופּצענער קאָמיטעט", וועלכע האָט היינט איר ערשטע זיצונג, האָט, אויפ׳ן ערשטן פּלאַן, צו לייגן די פאַרפלאָנטערטע בשר־כשר פראַגע. וואָס האָט פאַר׳ן לעצטן יאָר אַרויסגערופן אַזוי פיל מחלוקת און וואָס האָט אַזוי אויפגערודערט דעם היגן אידישן קהל׳שן לעבן.

ווי די פאַרזוכן אויסצוגלייכן דעם סכסוך צווישן די צדדים האָבן גער וויזן, הערשן גאַנץ גרינדלאַכע חלוקי־הדעות׳ן צווישן זיי, און די צדדים זיי־נען ניט געגאַנגען צו גיין צו ווייס אויף פשרות. כאָטש זיי זיינען אפשר שוין מיד פון דער פּרוכטלאָזער מחלוקת.

כדי דער שלום וואָס די קאָנפערענץ דאַרף שאַפן זאָל זיין אַ דויערנדי־קער, מוז זי זעען, אַז עס זאָל פאַרבלייבן וואָס ווייניקער פּלאַץ פאַר אומצו־פרידנהייט. די דעלעגאַטן מוזן פאַרגעסן אויף זייערע פערזענלעכע סימפּאַ־טיעס. און באַהאַנדלען ביידע צדדים אומפאַרטייאיש און מיט געהערעריקער אכסנונג. וואָס ווייניקער אַטאַקעס. וואָס ווייניקער הייס־בלוט און וואָס מער אַביעקטיוויטעט. אַלץ בעסער זיינען די שאַנסן פאַר׳ן דערפאָלג פון דער קאָנ־פערענץ.

אָבער כאָטש די בשר־כשר פראַגע איז די ערשטע אויפ׳ן סדר־היום פון דער קאָנפערענץ, איז איר לייזונג אָבער בלויז אַ מיטל פאַר ווייטערדיקע צילן. מען מוז די דאָזיקע פראַגע אָפּראַמען פון וועג. כדי מען זאָל ניט געמיינ־זונג פון אַ סך אַ וויכטיקערן פּראָבלעם, — צו פאַרהיטן די תלמוד תורה פון געשלאָסן ווערן אין נאָך צוויי וואָכן אַרום. וואָס זי וועט מוזן טאָן, אויב קיין באַלדיקע הילף וועט ניט קומען.

ווי עס ווייזט זיך אָבער אַרויס, האָבן מיר געהאַט אַ טעות אין חשבון. דער סענאַט האָט דעם ביל יאָ דורכגעוואָרפן. און דאָס איז אויך געטאָן גער ווארן אויף אַן איידעלן אופן: רעגירונגס מיטגלידער אין סענאַט האָבן חלי־לה ניט געשטימט קעגן דעם ביל. אָבער אויך ניט פאַר אים. די פראַגע איז אַזוי אַנטשיידן געוואָרן פון די אָפּאָזיציאָנעלע אַנטיסעמיטישע סענאַטאָרן.

עס קאָן ניט זיין קיין צווייפל, אַז די רעגירונג האָט אין דער שטיל מסכים געווען צו דער האַנדלונג פון אירע סענאַטאָרן. וואָלט זי באַמת גע־וואָלט אַז דער ביל זאָל דורכגיין. וואָלט זי גצוואונגען אירע נאָכפאָלגער אין סענאַט צו שטימען פאַר׳ן ביל: די מלאכה פון צווינגען קאָן זי אויס־געצייכנט . . .

פאַרוואָס, זשע האָט די רעגירונג יאָ דורכגעפירט דעם ביל דורכ׳ן סיים? אַ דערקלערונג פאַר דעם געפינען מיר אין אַ דעפעש פון וואַרשע, דורך דעם בערלינער קאָרעספּאָנדענט. צום ניי־יאָרקער "פאַרווערטס".

לויט דעם קאָרעספּאָנדענט באַריכט. האָט פּוילן פאַרהאַנדלט פונקט דאַן מיט אויסלענדישע באַנקירן וועגן אַ הלוואה, און צוליב דעם האָט זי געמאַכט דעם שיינעם זשעסט דורכצופירן דעם דערמאָנטן ביל דורכ׳ן סיים. די הלוואה האָט זי שוין איצט אָבער געקראָגן, און דער סענאַט האָט שוין געקאָנט אַזוי צוריקציען דעם שיינעם זשעסט.

די הלוואה פראַנע איז אפשר אויך געווען די אורזאַך פון די גוטע הבטחות צו אידן מצד דער פּוילישער רעגירונג פאַר דער לעצטער צייט. די הבטחות זיינען געווען זייער ברייטהאַרציקע. און מען האָט אויף זיי ניט געקאַרגט. בעת אין דער פראַקטיק האָט די רעגירונג די גאַנצע צייט געהאַלטן אין איין אויסאַרבעטן נייע פּלענער, ווי אונטערצוגראָבן ביז׳ן גרונט די אי־דישע עקאָנאָמישע עקזיסטענץ.

און איצט, אויב די פּוילישע רעגירונג האָט שוין געקראָגן די געזוכטע הלוואה, קאָן מען דערוואַרטן, אַז מיט׳ן חלשות פון די הבטחות וועט מען זיך אויך ניט קוויטשן. — ביז זי וועט דאַרפן אַ נייע הלוואה און וועט קומען מיט נייע הבטחות . . .

לעבעדיקער אין אידישן וועלטל פון וויען

(ספּעציעל פאַר ד. א. וו. דורך "איטא")
פון מ. טענענבלאַט

רוסלאַנד אָדער ארץ־ישראל

ווען האָט זוכה געווען צו אַ קוריאָזער ספּעציאַליטעט. אַ געוועזענער הייכער פּקיד פון דער ציוניסטישער עקזעקוטיווע אין ארץ־ישראל האָט זיך פאַרליבט אין סאַוועטן רוסלאַנד און מיט אַן עפנטלאַ־כער רעדע האָט ער "אַוועקגע׳הרג׳עט" דעם ציוניזם צוזאַמען מיט דער צוקונפט פון דער אידישער קאָלאָניזאַציע אין ארץ־ישראל. אָבער אויף דער פאַראַמלונג זיינען געווען מער ציוניסטן ווי קאָמו־ניסטן: נו, האָט אויסגעבראָכן אַ שטורעם פון פראַגן און פּראָטעסטן, אויף וועלכע דער געלערנטער "בעל תשובה" פון ציו־ניזם צו קאָמוניזם האָט ניט געהאַט קיין תשובה.

פראַגן אין ווען אַ לינקער פּועלי־ציון, אַ זייער געלערנטער מערציניסישער היגי־ניקער דר. פעלער, אויף וועלכן מ׳זאָגט אין געוויסע קרייזן, אַז ער וואָלט שוין לאַנג געוואָרן ווייניער אויסוועזנער אַנטיסעמיטן לאָזן אים ניט אריין אין אַ מלוכה־אינסטיטוט, ווייל ער איז אַ איד און אַ נאַציאָנער דערצו, ווידער, די תּאַציאָל דעמאָקראַטישע שטאָט פאַרוואַל־טונג האָלט אים פון וויינטנס, מחמת זי האָט ניט קיין חשק אריינצולאָזן אין שטאָ־טישע אַנשטאַלטן. גאַנצע אָדער האַלבע קאָמוניסטן.

וואוהין־זשע זאָל, נעבאָך, קומען אַזאַ נדרך אויף אַ פאַסיקן אַרבעטס געביט? האָט מען אים גענומען קיין ארץ־ישראל און אים געהאָלטן דאָרט כמעט צוויי יאָר אַלס פאַרשטייער פון אַמעריקאַנער עקזע־קוטיווע. דוכט זיך זייער אַ גוטע שטעל־לע, סיי פינאַנציעל אַז סיי בנוגע כבוד און אַרבעטס מעגלאַכקייטן. אָבער דר. פעלער האָט עס ניט אויסגעהאַלטן פאַרגיי־נער אין פאָלקסטינע און ער איז אַוועקגעלאָפן פון דער עקזעקוטיווע און ער איז אַ גוטער פריינד פון ארץ־ישראל. אָדער ארץ־ישראל מיט אים. צוריקגעקומען איז ער אַ נאַציאָנער אַפּיקו־רוס אין ציוניזם און בשעת ער האָט נאָך נעלעבט אין דער אַלטער היימאַט, ווען עס אין פאָלקסטינע אין ער אַ נאַציאָנער נע־ווען. ווען דער אַלטער ריכטיקער נעראַרפט זאָ־גען, אַז דער אריענטאַלישער לעבנס געפיל איז אַ פאַראייניקט געוואָרן אינ׳ם שטיין.

אָט דער געפיל איז פונקט דער היפּוך פונם קאַטוילישן: דאָ איז דאָס ראַעלע ניט מצאַח געוואָרן דורכ׳ן אָפּזאָגן זיך פון דער ערד. ווי דער קאַטוילישער פּרע־דיקט. די ענגשאַפט פון לעבן ווערט דאָ אומדערטרעגלאַך. לחיפוך: די גרענעצן פון׳ם לעבן ווערן דערווייטערט און ביים לעבן באַמיט מען זיך. ווי ווייט מעגלאַך צו נחנה זיין פון אַלס מער שטיינקייט פון אַלס מער טיפקייט. "דאָרטן, וואו דו ביזט ניטאָ געפינט זיך דאָס גליק". אַ עזאַנס ניכער: "דאָרטן וואו דו ביזט יאָ דאָ, קאָנסטן זיך שאַפן דיין גליק". די טעג געפונען זיך אונטער דער הייסער פּראָ־טעקציע פון׳ם הויז־ווינקעלע; און אַז דאָס ווינקעלע איז ניט באַגרענעצט; ס׳לאָזט אַ פריי פּלאַץ פאַר באַרשיידענע מעגלאַכקיי־טען און דוקא אַ רחבות׳דיק און אומבאַ־גרענעצט פּלאַץ; ס׳קאָן פאַרבייטערט און פאַרטיפט ווערן, ס׳קאָן אָנגעפילט ווערן מיט די דייכטיסטע פון דער נשמה. מ׳שטרעבט ניט דערצו, מ׳זאָל אונז מאַכן די עקזיסטענץ וואָס שענער און וואָס גלייקלאַכער.

אָט אַזוי בלאַנדזשעט מען אַרום שעה׳ן און שעה׳ן דורך די אַלאַמבערער הויפן און זאָלן און מ׳הערט זיך איין אַי זייער ברע־נעדיקער סינגוריה פאַר׳ן לעבן; מ׳הערט זיך איין אין דער דרשה פון׳ם אָרעגנס, וואָס דער שטיין מאַכט אומשטערבלאַך.

— 3 —

און מיטאַמאָל בלייב איך שטיין, ווי אַ עונעשמידטער צום אָרט: כ׳נעפין זיך אין דער זאָל פון די אַמבאַסאַדאָרן און מיין מיינע אַלע חושים זאָפּ איך אריין אין זיך די אויסערגעוויינלאַכע שיינקייט פון דעם דאָזיקן מקום. דאָ דערגרייכט די מוידעריטאַנישע אַרכיטעקטור איר העכסטן פונקט. אַט־דאָ זאָל איז ווי אַ העלדישע־פּאַ־עמע, געקריצט אין שטיינער און אויסגע־שניטן בנין אין וועלטפולן האַלץ; די וועגן זעען אויס, ווי הימענן צום לעבן, געזונט־מענש, באַמת מיט אַ גוט האַרץ און ער ניט מיט אַ בריטער האַנט אויף אַלע אַר־דישע אָנגעלעגנהייטן.

נאָר איין חסרון האָט ער — קיין אידיש וויל ער ניט רעדן.

און דער דאָזיקער חסרון האָט זיך ביי אים באַוויזן אין די פעטע זיבן יאָר, וואָס זיינען געקומען אויף אונזער אַמעריקע תיכף נאָך דער וועלט מלחמה.

נאָר מיילא, אַ מענש קאָן דאָך ניט זיין מיט סאַמע מעלות, אַ מענש מוז דאָך האָבן אַ שטיקל חסרון אויף, האָט אונ׳ דער איר אַזאַ חסרון — ער וויל קיין אַר־דיש ניט רעדן. איז מילא, רעדט ער ניט קיין אידיש, אַבי געלט ניט ער.

פלעגט אַזוי די באַקאַנטע וויבל מיינע גיין צו אים יאָר־אין און יאָר־אויס, און דער שוף גערטנער פון זיין שטיינער שמיי־כעל.

מילא, וואָס דער דאָזיקער איד האָט, ווי דער שטיינער איז, זיך געקלאַנט אויף שלעכטע צייטן, און געקרעכצט. וואָס ער קאָן היינט ניט געבן, יעדנפאַלס ניט אַזוי פיל ווי אַמאָל. — אויף דעם אַלעמען האָט זיך מיין באַקאַנטע וויבל ניט גע־וואונדערט. נאָך אַלעמען איז דאָך דאָס ניט קיין נייעס היינטיקע קאָמפּיין, ווען די באַקאַנטע וויבל מיינע איז געקומען צו דעם זעלבן איד. ער זאָל באַנייען זיין ביי־שטייערונג פאַר דער אידישער אויפבויאונג אין ארץ־ישראל, האָט זי דערזעען גאָר אַן אַנדער מענש, גאָר אַן אַנדער איד, אַ מין דער־מיין נייער פאַרשוין.

ערשטנס, האָט דער איד שוין ניט אַזוי געגלאַנצט ווי פאַראיאָרן אָדער פאַר צוויי יאָרן; צווייטנס איז דער שמייכל פאַרשוואונדן געוואָרן פון זיינע ליפּן. ער האָט אַפילו אַ איצט געפּרוּוט שמייכלען. אָבער ס׳איז ניט געווען דער שמייכל פון די פריערדיקע יאָ־רען. ס׳איז געווען אַ טויטער שמייכ־כעל.

מילא, וואָס דער דאָזיקער איד האָט, ווי דער שטיינער איז, זיך געקלאָג